

## Απαντήσεις στα θέματα της Λογοτεχνίας

### A1. Πεζολογία :

- ✓ «Δεν έχω εγκαρτέρησι καμιά», (στίχος αυτοτελής με κανονική σειρά των λεκτικών συνόλων, χωρίς επιτήδευση)
- ✓ «Που κάπως ξέρεις από φάρμακα», (το «κάπως» μειώνει το θαυματουργό ρόλο της ποίησης και αποκαλύπτει τις αδυναμίες της)
- ✓ «Που κάμνουνε για λίγο να μη νιώθεται η πληγή», (έκφραση του προφορικού λόγου το «νιώθεται»)
- ✓ εκφράζεται από τους ανισοσύλλαβους, ανομοιοκατάληκτους στίχους, το λιτό λόγο, την καθημερινή γλώσσα, μερικές φορές ακόμη και με αντιποιητικές εκφράσεις.

### Ιδιότυπη γλώσσα :

- ✓ ο ποιητής χρησιμοποιεί αρχαϊσμούς, όπως : εν Κομμαγηνή, εγκαρτέρησι , εις σε, εν φατασία και λόγω.
- ✓ καταλήξεις που ταιριάζουν στην καθαρεύουσα και στην αρχαία γλώσσα: Ιάσωνος, ποιητού, ποιήσεως, παρά τη γενικότερη χρήση της δημοτικής
- ✓ λέξεις ιδιοματικές της κωνσταντινουπολίτικης διαλέκτου: «κάμνουνε».

### Χρήση συμβόλων :

- ✓ μαχαίρι – σύμβολο του χρόνου,
- ✓ Κομμαγηνή – σύμβολο της φθοράς λίγο πριν την κατάρρευση,

B1. Δυσανάλογα μεγάλος τίτλος: είναι γνωστό ότι ο αρχικός τίτλος στο ποίημα, στην πρώτη του γραφή το 1918, ήταν μονολεκτικός «το μαχαίρι» - σύμβολο του χρόνου, (σχετικό μάλιστα με τη χρονική στιγμή της γραφής του ποιήματος). Όμως ο Καβάφης «ποιητής ιστορικός», όπως δήλωνε ο ίδιος με την αναλυτική επιλογή, τίτλος από τους εκτενέστερους των ποιημάτων του, επιλέγει να δώσει ιστορικότητα και ψευδοϊστορικό πλαίσιο σε ένα ποίημα κυρίως φιλοσοφικό με υλικό βιωματικό. Έτσι δίνει διαχρονική ισχύ στα λεγόμενά του.

**Το όνομα στον τίτλο** επιλέγεται, για να αποστασιοποιηθεί ο ποιητής από τον ήρωα του, τον **Ιάσωνα Κλεάνδρου**, ποιητικό προσωπείο του Καβάφη. Η χρονολογία και το τοπωνύμιο, προσδιορίζοντας τον ιστορικό χωροχρόνο εξασφαλίζουν και το «άλλοθι» του ποιητικού υποκειμένου. Η προφανής σύμπτωση των δύο δημιουργών υπολανθάνει στην ιδιότητα του ποιητή, στην ηλικιακή περίοδο, στη μελαγχολία και στην περιοχή δράσης – μακριά από τον ελλαδικό χώρο.

Έτσι η «**μελαγχολία**» από προσωπικό βίωμα παρουσιάζεται σαν αντικειμενικό πρόβλημα, απαρχή πάντως της έμπνευσης της ποιητικής δημιουργίας.

Ο όρος «**ποιητής**» τονίζει την ταυτότητα της ιδιότητας, που προαναφέρθηκε και προσημαίνει την προσφυγή στην τέχνη που υπηρετεί ο αφηγητής του ποιήματος.

Η **Κομμαγηνή** προσδιορίζεται γεωγραφικά στα βορειοανατολικά της Συρίας, άλλοτε ανεξάρτητο κρατίδιο, κατά την εποχή που επιλέγεται επαρχία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Η Κομμαγηνή λίγο αργότερα θα καταληφθεί από τους Άραβες, άρα βρίσκεται κατά την περίοδο που επικαλείται ο ποιητής σε εποχή απειλής και απόσχισης από τον ελληνόφωνο κόσμο. (Ευκαιριακά αναφέρουμε ότι την Κομμαγηνή επικαλέστηκε και ο Γιώργος Σεφέρης στον «Τελευταίο Σταθμό»).

Η χρονολογία στον τίτλο «**595 μ.Χ.**» τονίζει την εποχή λίγο πριν την αραβική επέλαση. Διαμορφώνεται αίσθημα ανασφάλειας στον αναγνώστη λόγω της εποχής της φθοράς και της μετάβασης. Πιθανολογείται επίσης από τους φιλόλογους η αντιστοιχία χρονολογίας (5<sup>η</sup> εκατονταετία, προς το τέλος της) και ηλικίας του ποιητή (5<sup>η</sup> δεκαετία, περίπου 58 ετών).

Η στίξη στον τίτλο : η άνω τελεία διαφοροποιεί τη χρονολογία από όλο το προηγούμενο. Μην ξεχνάμε ότι «Στην ποιητική του Καβάφη τίποτα δεν είναι τυχαίο τα ποιήματά του τα προσέχει και τα λειτουργεί ως την τελευταία λεπτομέρεια, η στίξη, οι περίοδοι, οι παύσεις όλα είναι υπολογισμένα, όλα υπηρετούν την τέχνη της ποιήσεως», κατά το Λίνο Πολίτη.

Η άνω τελεία τονίζει την αυτοτέλεια των δύο μερών που διαχωρίζονται. Έτσι τονίζεται στο πρώτο μέρος η μελαγχολία του ποιητή στο κατώφλι των γηρατειών, θέμα διαχρονικό και αιώνιο, στο δεύτερο μέρος δίνεται η ιστορική αναφορά, με μια χρονολογία, ενδεικτική της απειλής και της φθοράς, συναφούς πιθανόν και με την ηλικία του δημιουργού.

B2. Εκφραστικά μέσα – Λειτουργία (οι μαθητές όφειλαν να γράψουν 4 μόνο μέσα) :

- ✓ Το γήρασμα είναι πληγή – μεταφορά
- ✓ Τέχνη, Ποίησης, Φαντασία, Λόγος – προσωποποιήσεις, καθώς γράφονται οι λέξεις με κεφαλαίο.
- ✓ Πληγή από φριχτό μαχαίρι – υπαλλαγή, («είναι φριχτή πληγή από μαχαίρι»).
- ✓ Νάρκης του άλγους δοκιμές – υπερβατό, («δοκιμές νάρκης του άλγους»).
- ✓ «εις σε προστρέχω Τέχνη της Ποιήσεως ... , ξέρεις..., φέρε...» - Επίκληση, προσφώνηση, αποστροφή, χρήση β' προσώπου.
- ✓ «φάρμακα», στίχοι 5 και 8, «είναι πληγή από φριχτό μαχαίρι» στίχοι 2 και 7 - επανάληψη

Η λειτουργία τους πρέπει να αναλυθεί σε συσχετισμό με την κάθε περίπτωση που θα επιλεγεί. Συγκεκριμένα και ενδεικτικά : Οι **μεταφορές** αισθητοποιούν με τρόπο υποβλητικό και άμεσο το βάθος του προβλήματος και τη σοβαρότητά του. Οι **προσωποποιήσεις** τονίζουν τη σπουδαιότητα που αποδίδει ο ποιητής στις έννοιες που προσωποποιεί, την εκτίμησή του, ακόμη και την εξιδανίκευσή τους. Ζωντανεύουν οι αφηρημένες έννοιες και γίνεται αισθητή η παρουσία τους στον αναγνώστη. Η **υπαλλαγή και το υπερβατό** δίνουν έμφαση στις λέξεις που προτάσσουν, ενώ αντίστοιχα εμφαντικός είναι και ο ρόλος της επανάληψης σε κάθε περίπτωση. Επισημαίνεται πάντως ότι αν ο μαθητής κάνει λόγο για την **επανάληψη** του στίχου 2 / 7, τότε μπορεί να αναφερθεί και στη σημασία της για τη συνεκτικότητα των δύο στροφών - ενοτήτων του ποιήματος. Η **αναφορά στο β' πρόσωπο**, με όποιο τρόπο και αν γίνει, τονίζει την οικειότητα του ποιητή με την Ποίηση, την πίστη του σε αυτήν, αλλά και μετατρέπει νοερά τον εσωτερικό μονόλογο σε ιδιότυπο νοητό διάλογο. Έτσι αποδίδεται δραματικότητα, θεατρικότητα και ζωντάνια.

Γ1. Το ποίημα αν και ξεκίνησε με εσωτερικό μονόλογο, εδώ παίρνει διαφορετικό χαρακτήρα, καθώς η επίκληση της προσωποποιημένης Τέχνης της Ποίησης θυμίζει την επίκληση των αρχαίων ποιητών προς τη Μούσα τους, δίνει χαρακτήρα διαλόγου φανταστικού αποδίδοντας θεατρικότητα και παραστατικότητα στην αφήγηση και τονίζει την οικειότητα του ποιητή με την Ποίηση. Προς αυτήν με ανυπομονησία «προστρέχει», αναγνωρίζοντας εκ των προτέρων την αντικειμενική αδυναμία της να του εξασφαλίσει θεραπεία. Το «κάπως» και το ουσιαστικό «νάρκη» τονίζουν το ατελέσφορο της θεραπείας, ενώ τα «φάρμακα» υπενθυμίζουν τον ιαματικό ρόλο της Τέχνης για όσους τη διακονούν. Γρήγορα πάντως προστίθενται οι λέξεις «νάρκης» και «δοκιμές» που αποδίδουν το εφήμερο ανακούφιση, καθώς τα σχετικά αναλγητικά φάρμακα.

Οι λέξεις «φαντασία» και «λόγος» ως μέσα της ποιητικής δημιουργίας αποκαλύπτουν τη «συνταγή», στην οποία προσβλέπει ο ποιητής. Η φαντασία βοηθά τον άνθρωπο και προ παντός τον ποιητή να υπερβεί την πραγματικότητα, να ξεφύγει από αυτήν, να αναβιώσει αναμνήσεις και εμπειρίες, να ονειρευτεί και να λυτρωθεί έστω προσωρινά. Ο λόγος με τη μαγική δύναμη της γλώσσας αισθητοποιεί και αποτυπώνει ό, τι η φαντασία συλλαμβάνει. Άλλοτε ως ομιλία άλλοτε ως έλλογη παρέμβαση της νόησης αποτυπώνει την έμπνευση, συμπληρώνει τη φαντασία, για να οδηγήσει στη συναισθηματική αποφόρτιση και την ψυχική ικανοποίηση του δημιουργού.

Δ1. Τα δύο ποιήματα έχουν προφανώς κοινά σημεία και διαφορές πολλές που μπορούν να επισημάνουν οι μαθητές . Ενδεικτικά καταγράφονται εδώ κάποιες :

- I. Το πέρασμα του χρόνου, τα γηρατειά είναι η αφετηρία του προβληματισμού και της έμπνευσης των ποιητών : στο πρώτο ποίημα του Καβάφη εκφράζονται ήδη με την πρώτη λέξη και τον πρώτο στίχο «το γήρασμα του σώματος και της μορφής μου» , ενώ στο ποίημα του Λειβαδίτη με το δεύτερο στίχο «στην ηλικία μου χιονίζει, χιονίζει αδιάκοπα».
- II. Η ομολογία της ποιητικής ιδιότητας του αφηγητή – ποιητή : στο ποίημα του Καβάφη τονίζεται με τον τίτλο, με την επίκληση της Ποίησης και με την αναλυτικότερη αναφορά στα μέσα της ποιητικής θεραπευτικής «Φαντασία και Λόγος». Στο δεύτερο ποίημα η ιδιότητα αυτή αποκαλύπτεται στους τελευταίους στίχους του ποιήματος, «η ποίηση» , «επάγγελμα».
- III. Η καταπόνηση του ποιητή και το αίσθημα της φθοράς από το πέρασμα του χρόνου, πληγή για τον Καβάφη και βίωμα ανιάτο, αιτία της μελαγχολίας του και αφετηρία της ποιητικής του έμπνευσης στην περίπτωση. Με έντονα τα αισθήματα του πόνου, λέξης που επαναλαμβάνεται στο Λειβαδίτη, τα γηρατειά αποδυναμώνουν ψυχικά τον ποιητή, τον κάνουν να αισθάνεται μόνος και αβοήθητος, τρομαγμένος μπροστά στη μοναξιά και στο «τίποτα» του αύριο.
- IV. Η φαρμακευτική ορολογία : στο ποίημα του Καβάφη γίνεται λόγος για τα «φάρμακα, νάρκης του άλγους δοκιμές» , στο ποίημα του Λειβαδίτη γίνεται λόγος για τον «πόνον» και για τον «επίδεσμο», με τον οποίο παρομοιάζεται η σάρκα. Η ορολογία συνειρμικά παραπέμπει στο άλγος των γηρατειών και στα συναφή βιώματα που τα συνοδεύουν.
- V. Τα δύο ποιήματα αποτυπώνουν έναν εσωτερικό μονόλογο του αφηγητή τους σε κάθε περίπτωση.

Διαφορές :

- I. Πώς βλέπουν το ρόλο της ποίησης : στο ποίημα του Καβάφη ο ποιητής αποδίδει παρηγορητικό ρόλο στην ποίηση, αναζητά τα αναλγητικά της μέσα και την πλάνη της εφήμερης νάρκης του πόνου του. Στο ποίημα του Λειβαδίτη η αλήθεια της ποίησης ακόμη και όταν την ανακαλύπτει ο ποιητής «δεν μπορεί πια να χρησιμεύσει σε τίποτα».
- II. Τα χρονικά επίπεδα του ποιήματος : το ποίημα του Καβάφη αναφέρεται στο παρόν , εστιάζει στο παροντικό βίωμα και δεν κάνει καθόλου λόγο για το παρελθόν. Αντιθέτως το ποίημα του Λειβαδίτη δίνει αφορμή για ένα απολογισμό όλης της ζωής του

ποιητικού υποκειμένου («δίψασα για όλη τη ζωή κι' όμως την άφησα...»), αναφέρεται στο προσωπικό του παρελθόν και στις ρίζες του ποιητή («άνθρωποι που δεν γνώρισα ποτέ...»), ενώ στη συνέχεια περιγράφει το αδιέξοδο που βιώνει «ολομόναχος» στο παρόν. Υπαινικτική αναφορά στην υπαρξιακή αγωνία και στο μέλλον γίνεται με τη φράση «το αυριανό τίποτα».

- III. Η σχέση του ποιητή με τον αφηγητή : στο ποίημα του Λειβαδίτη ο αφηγητής είναι ο ποιητής και αποκαλύπτει τα αισθήματα και τις αγωνίες του. Στον Καβάφη ο τίτλος αναιρεί αυτή την ταύτιση αποδίδοντας ψευδοϊστορικό περίβλημα στο ποίημα και ψευδεπίγραφη αποστασιοποίηση του ποιητικού δημιουργού, όπως καταγράφηκε στην ανάλυση του τίτλου.
- IV. Ο τονισμός του αισθήματος τη μοναξιάς του ποιητή στο δεύτερο ποίημα γίνεται με τη λέξη «ολομόναχος», σε αντίθεση με το ποίημα του Καβάφη, όπου δεν καταγράφεται.
- V. Ο λόγος της απογοήτευσης και της πιθανής μελαγχολίας στην πρώτη περίπτωση εστιάζεται στα γηρατειά και στην αλλοίωση των σωματικών γνωρισμάτων του ποιητή, ενώ στο ποίημα του Λειβαδίτη αιτιολογείται από τη ματαίωση του ονείρου του να προσεγγίσει την αιωνιότητα, παρά τις θυσίες μιας ολόκληρης ζωής. Το αίσθημα αυτής της ματαίωσης επισφραγίζεται από το «ακατόρθωτο».

(Οι μαθητές όφειλαν να αναφέρουν και να σχολιάσουν 3 ομοιότητες και 2 διαφορές.)